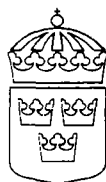

Finansutskottets betänkande

1989/90:FiU10

Bedömning av den ekonomiska
utvecklingen under 1989, 1990 och 1991
(skr. 1989/90:53)

1989/90
FiU10

Sammanfattning

Utskottet redovisar utifrån regeringens skrivelse 1989/90:53 och med anledning härav väckta motioner sin syn på den ekonomiska utvecklingen för åren 1989–1991.

Vad gäller den internationella utvecklingen konstaterar utskottet att även om expansionstakten i OECD-området avtar något under inledningen av 1990-talet pekar nu tillgänglig information på att den goda konjunkturen fortsätter.

För den svenska ekonomin gäller att bytesbalansunderskottet kommer att öka kraftigt under de två första åren av 1990-talet. Även om detta kan bli ett problem för den ekonomiska politiken är det alltså skillnaden i pris- och löneökningstakt mellan Sverige och våra viktigaste konkurrentländer som är det största hotet mot en god utveckling av vår ekonomi.

I fem reservationer redovisar oppositionspartierna sin syn på den ekonomiska utvecklingen under de första åren av 1990-talet.

Skrivelsen

I skrivelse 1989/90:53 har regeringen (finansdepartementet) — efter föredragning av statsrådet Kjell-Olof Feldt — berett riksdagen tillfälle att ta del av vad som anförs i skrivelsen om den ekonomiska utvecklingen under 1989, 1990 och 1991.

Motionerna

1989/90:Fi13 av Sonja Rembo m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om läget på arbetsmarknaden,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av åtgärder.

1989/90:Fi14 av Carl Bildt m.fl. (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motion 1989/90:Sk23 anförts om den ekonomiska utvecklingen.

1989/90:Fi15 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om den ekonomiska utvecklingen.

1989/90:Fi16 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna de bedömningar i ekonomin som anförts i motionen.

1989/90:Fi17 av Gunnar Björk m.fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande bedömningen av den ekonomiska utvecklingen de närmaste åren,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande bedömningen om ekonomin.

1989/90:Fi18 av Inger Schörling m.fl. (mp) vari yrkas att riksdagen av regeringen begär en ny skrivelse med bedömningar av den ekonomiska utvecklingen under 1989, 1990 och 1991 och att regeringen då tar hänsyn till vad som i motionen har anförts bl.a. om betydelsen av de pågående ekologiska störningarna, medborgarnas välbefinnande, social rättvisa samt de snabba och stora förändringarna i Östeuropa och det pågående nedrustningsarbetet.

Utskottet

I regeringens skrivelse 53 görs en bedömning av den ekonomiska utvecklingen för åren 1989—1991. Sex motioner har väckts med anledning av skrivelsen. I fem av dessa redovisar motionärerna sin bedömning av den ekonomiska utvecklingen och i vilket avseende den avviker från regeringens. Samtidigt ges i motionerna en sammanfattande redovisning av hur den ekonomiska politiken bör utformas. I det sammanhanget behandlas centrala ekonomisk-politiska problem som exempelvis valutapolitiken, den offentliga sektorns utveckling, förslag till sparstimulerande åtgärder, reformering av socialförsäkringssystemet, åtgärder för att komma till rätta med miljöförstörelsen och en ändrad inriktning av arbetsmarknadspolitiken.

I *motion Fi17 (c)* koncentreras framställningen till en diskussion av den bedömning som redovisas i skrivelsen. Avslutningsvis sägs i motionen att centern i samband med budgetpropositionen återkommer till frågan om den ekonomiska politikens inriktning.

Utskottet behandlar i betänkandet de frågor i motionerna som anknyter till den i skrivelsen redovisade ekonomiska bedömningen. Enligt utskottets mening bör inriktningen av den ekonomiska politiken tas upp till behandling när regeringen presenterat sitt förslag till utformning av den ekonomiska politiken. Det finns därför inte anledning för utskottet och riksdagen att nu ta ställning till motionärernas förslag till utformning av den ekonomiska politiken. De bör behandlas i anslutning till budgetpropositionen.

I konjunkturinstitutets (KI) höstrapport gjordes en bedömning av den ekonomiska tillväxten i OECD-området som innebar en neddragning från drygt 4 % år 1988 till något mer än 3 % år 1989 och ca 2,5 % år 1990. Den lägre tillväxten i år och nästa år förklarades av en förväntad skärpning av finanspolitiken i Förenta Staterna och att investeringskonjunkturen går in i ett lugnare skede. För Västeuropa förutsattes en viss dämpning av produktionstillväxten innevarande år och år 1990. KI:s prognos för Västeuropa innebar emellertid endast en marginell neddragning av tillväxten och för första gången sedan år 1982 skulle detta innebära att produktionstillväxten åren 1989 och 1990 blir högre i Västeuropa än i Förenta Staterna.

Den bild av den internationella utvecklingen som tecknas i regeringens skrivelse framgår av nedanstående tabell.

Tabell 1. Internationella förutsättningar
Årlig procentuell förändring

	1988	1989	1990	1991
BNP:				
Förenta Staterna	4,4	3	2,3	2,3
Japan	5,7	4,5	4,3	4
Förbundsrepubliken Tyskland	3,6	4,3	3,5	3
Norden	2,2	2,3	1,8	1,8
OECD Europa	3,6	3,5	3	2,8
OECD totalt	4,3	3,5	2,8	2,8
Nyckeltal:				
Konsumentpriser	3,7	4,8	4,5	4,5
Arbetslöshet, nivå i %	7,3	6,8	6,8	6,8
Dollarkurs i kr.	6,14	6,45	6,45	6,45
Råoljepris, dollar per fat	14,80	17,50	18,00	18,50

De i tabell 1 angivna internationella förutsättningarna överensstämmer i stort sett med den bedömning som KI presenterade i början av oktober i år.

En av de faktorer som kan bryta den förväntade positiva utvecklingen under 1990-talets två första år är som framhålls i regeringens skrivelse inflationen. Priserna steg i flertalet OECD-länder under första halvåret 1989 i snabbare takt än under det närmast föregående halvåret. Även de ihållande externa obalanserna mellan de stora industri-länderna skapar osäkerhet inför framtiden. Det kan inte uteslutas att man i de länder där finanspolitiken är för expansiv kan komma att tvingas till en penningpolitisk åstramning som bl.a. får till följd att näringslivets investeringar hämmas.

De nämnda externa obalanserna har under senare delen av 1980-talet ständigt utgjort en fara för stabiliteten i världsekonomin. Det som oroar är att de kan leda till ytterligare protektionistiska åtgärder och också skapa instabilitet på de finansiella marknaderna. En sådan utveckling kan i sin tur få negativa konsekvenser för såväl produktion som sysselsättning. Det kan nämnas att underskottet i Förenta Staternas handels- och bytesbalans visserligen har reducerats, men detta har

till stor del inneburit en förvärrad situation för länder som redan har underskott i sina externa balanser. Samtidigt har överskottet i Västtysklands handelsbalans ökat medan Japans varit praktiskt taget oförändrad.

Bedömningen av den internationella utvecklingen tas upp i folkpartiets *motion Fi16* (fp). Motionärerna framhåller att i den aktuella konjunkturbilden finns vissa nedgångssignaler, inte bara i Förenta Staterna och Storbritannien, utan också i den västtyska ekonomin. Preliminära beräkningar visar att produktionen i Västtyskland minskade mellan andra och tredje kvartalet efter en stark ökning som påbörjades under andra kvartalet 1988. I motionen framhålls att våra viktigaste exportmarknader utvecklas något sämre än genomsnittet för OECD. Som exempel nämns de nordiska länderna. Motionärerna drar slutsatsen att kulmen på den internationella konjunkturen är nådd och att avmattningen redan har påbörjats.

Som utskottet har redovisat i tabell 1 innebär bedömningen i skrivelsen en viss minskning av tillväxten i Västtyskland. Det är bl.a. de nedgångssignaler som nämnts i motionen som motiverar detta. Enligt utskottets mening finns det faktorer som återigen höjer den ekonomiska aktiviteten i Västtyskland. Den höga dollarkursen i förhållande till D-marken är alltså en faktor som bidrar till att exporten även fortsättningsvis kommer att utvecklas gynnsamt. Härtill kommer att den 1 januari 1990 tas genom en sänkning av inkomstskatterna det tredje steget i den pågående skattereformen. Det kan väntas leda till en ökning av den privata konsumtionen.

Utskottet delar den uppfattning som framförs i motion Fi16 (fp) att utvecklingen i Östeuropa måste få betydande konsekvenser också på övriga länder i Europa. De politiska förändringarna i Östeuropa har skett i allt snabbare takt. Inom OECD-området berörs på kort sikt främst den västtyska ekonomin. Den kraftiga invandringen av ofta välutbildad arbetskraft till Förbundsrepubliken skulle kunna få en positiv effekt eftersom den västtyska ekonomin, trots en mycket hög arbetslöshet i vissa avseenden, befinner sig nära kapacitetstaket. En följd av invandringen kan emellertid vara att den i första hand leder till en ökad efterfrågan, som i sin tur förstärker de rådande inflations-tendenserna. På litet längre sikt aktualiseras andra problem. En viktig fråga blir hur förändringarna i Östeuropa kommer att påverka utvecklingen inom EG.

Det kan äga sin riktighet att, som anförs i folkpartiets motion Fi16, den internationella konjunkturen nu nått sin kulmen. Utskottet anser emellertid att det är tveksamt om man också skall dra slutsatsen att avmattningen under år 1990 kommer att accentueras. Även om expansionstakten i OECD-området avtar något under inledningen av 1990-talet pekar enligt utskottets mening nu tillgänglig information på att den goda konjunkturen fortsätter.

I vänsterpartiet kommunisternas *partimotion Fi15* (vpk) anförs att arbetslösheten i OECD-länderna fortsätter att ligga kvar på en hög nivå samtidigt som den förda ekonomiska politiken förstärker det s.k. tvåtredjedelssamhället.

Den beskrivning av arbetslöshetssituationen i OECD-länderna som görs i motion Fi15 (vpk) avser främst länderna i Västeuropa. Utskottet delar den oro som motionärerna känner för den fortsatta utvecklingen på arbetsmarknaden i OECD-Europa.

Utvecklingen i Sverige. Regeringens skrivelse

Regeringens syn på hur den realekonomiska utvecklingen kan förväntas bli under de två första åren av 1990-talet framgår av den försörjningsbalans som redovisas i tabell 2.

Tabell 2. Försörjningsbalans och nyckeltal

	Procentuell volymförändring					
	1988	1989		1990		1991
		Konj. inst. okt. -89	Reg. skr. nov. -89	Konj. inst. okt. -89	Reg. skr. nov. -89	Reg. skr. nov. -89
BNP	2,5	2,2	2,0	1,3	1,3	1,5
Import av varor och tjänster	5,0	5,8	5,7	4,8	3,8	4,5
Tillgång	3,1	3,2	3,0	2,2	2,0	2,3
Privat konsumtion	2,6	1,2	1,2	1,7	1,3	3,0
Offentlig konsumtion	1,3	1,8	1,6	1,4	1,4	1,1
Bruttoinvesteringar	5,4	8,2	6,9	2,0	2,4	0,5
Lagerinvesteringar	0,4	0,2	0,3	0,0	0,0	0,0
Export av varor och tjänster	3,0	3,9	3,8	3,4	2,9	3,1
Användning	3,1	3,2	3,0	2,2	2,0	2,3
Inhemsk efterfrågan	3,2	2,9	2,7	1,7	1,6	2,0
Nyckeltal:						
Konsumentpris dec.-dec. %	6,1	7,0	6,7	4,9	7,5	8
Arbetslöshet %	1,6	1,3	1,4	1,5	1,5	1,6
Timlön %	7,0	8,5	9,0	7,0	7,0*	7,0
Bytesbalans						
Miljarder kronor	-14,8	-21,8	-24,5	-25,7	-32,7	-43,3

* Den nya arbetsmiljöavgiften drar upp timkostnadsökningen 1990 med ytterligare procentenheter.

År 1989

År 1989 har inneburit en fortsatt överhettad arbetsmarknad. Detta har lett till en mycket kraftig löneglidning. De totala löneökningarna beräknas enligt skrivelsen stanna vid 9 %. Ökningen av hushållens reallt disponibla inkomster anges i skrivelsen till drygt 3 %. Denna relativt stora ökning förklaras av en ökning av sysselsättningen och stigande reallön men också av förbättrade sociala förmåner. Ökningen i den privata konsumtionen går ner markant i jämförelse med 1988 och sparkvoten höjs med två procentenheter.

Även om tillväxten i investeringarna i skrivelsen ligger något under vad KI angav i oktober innebär den i tabellen angivna ökningen med 7 % en förbättring jämfört med 1988.

Utvecklingen av utrikeshandeln har inneburit något högre öknings-
tal för både exporten och importen i jämförelse med 1988. Det höga
kapacitetsutnyttjandet och arbetskraftsbristen har inneburit fortsatta
marknadsandelsförluster. Även hemmamarknadsindustrin har fått vid-
kännas minskning av sina marknadsandelar.

Tabell 3. Bytesbalans
Miljarder kronor löpande priser

	1988	1989	1990	1991
Export	305,0	338,5 (340,8)	361,4 (367,9)	386,0
Import	279,8	312,3 (311,4)	333,6 (333,2)	359,1
Korrigeringspost	-0,9	-1,0 (-0,9)	-1,0 (-0,9)	-1,0
Handelsbalans	24,3	25,2 (28,5)	26,8 (33,8)	25,9
Tjänstenetto	-10,3	-12,2 (-12,8)	-14,5 (-14,5)	-17,2
Avkastning på kapital	-18,8	-25,4 (-25,4)	-32,0 (-32)	-38,0
Transfereringsnetto	-9,9	-12,1 (-12,1)	-13,0 (-13)	-14,0
Bytesbalans	-14,8	-24,5 (-21,8)	-32,7 (-25,7)	-43,3

Källa: Riksbanken och finansdepartementet

Siffrorna inom parentes anger konjunkturinstitutets prognos i sep/okt 1989.

Av tabell 3 framgår att handelsbalansen för år 1989 ger ett oförändrat
överskott på ca 25 miljarder kronor medan bytesbalansen uppvisar en
påtaglig ökning av underskottet. Som framhålls i skrivelsen är detta
delvis ett resultat av en växande nettouplåning utomlands vilket
medfört ökade räntebetalningar. Det bör nämnas att sannolikt är
motsvarande pluspost som anger avkastningen av de svenska investe-
ringarna utomlands underskattad i bytesbalansen där endast utdelade
vinstmedel ingår. Utskottet konstaterar emellertid att bytesbalansen
även bortsett från denna post uppvisar ett växande underskott.

Sammanfattningsvis har den här beskrivna utvecklingen inneburit
att produktionen totalt under år 1989 ökat med 2 %.

År 1990

Den väsentliga skillnaden i den ekonomiska utvecklingen mellan
innevarande år och år 1990 är som framgår av tabell 3 den sämre
utvecklingen av utrikeshandeln och det växande underskottet i bytes-
balansen. Exportökningen väntas stanna vid knappt 3 %. Detta är till
viss del en effekt av de nämnda tendenserna till en avmattning i den
internationella konjunkturen. Det kraftigt stigande relativpriset för
svensk export under de senaste åren kommer med stor sannolikhet att
bidra till förluster av marknadsandelar samtidigt som kapacitetsbrist
kommer att vara det främsta hindret för ökad produktion inom delar
av industrin även under år 1990. Den klart mindre ökningen i
importen jämfört med år 1989 har sin förklaring i en lägre investe-
ringstillväxt. Bytesbalansunderskottet växer med ytterligare 10 miljar-
der kronor. Även år 1990 ökar underskottet mer än vad som motsva-
ras av de ökade räntebetalningarna på grund av större nettouplåning
utomlands.

Utskottet vill här peka på att skillnaden i det angivna förväntade utfallet på bytesbalansen som föreligger mellan KI och finansdepartementet är ett resultat av att finansdepartementets prognos ger ett sämre utfall på handelsbalansen. Den bakomliggande förklaringen är att exportpriserna inte utvecklas så gynnsamt för Sverige som KI förutsatte tidigare i höstas. Det förtjänar att understrykas att relativt små korrigeringar i exportpriserna ger betydande effekter på handelsbalansens utfall.

Pris- och löneökningarna fortsätter under år 1990 att ligga på en högre nivå i jämförelse med OECD-genomsnittet (jfr tabell 1). Höjningen av de indirekta skatterna, som ingår som en del av den föreslagna skattereformen, beräknas i skrivelsen höja prisnivån år 1990 med 2,5 %. Hushållens reala disponibla inkomster väntas öka med 2 %. Det bör här nämnas att en mer ingående kalkyl nu har gjorts av statens pris- och konkurrensverk. Den visar att höjningen av de indirekta skatterna höjer prisnivån med 2,9 %. På grund av den valda finansieringen av skattereformen påverkas de disponibla inkomsterna endast i mindre utsträckning under det första året. Ökningen i den privata konsumtionen väntas bli lika blygsam som under år 1989. I skrivelsen framhålls att hushållens inköp av kapitalvaror nu bör ha nått sin kulmen samtidigt som benägenheten till skuldsättning har minskat. Incitamenten i det nya skattesystemet väntas påverka hushållens sparbenägenhet positivt.

Sammantaget innebär den här beskrivna utvecklingen under år 1990 att bruttonationalprodukten (BNP) ökar med något mer än 1 %.

År 1991

Löne- och prisökningarna antas i det högre lönealternativet ligga kvar på samma höga nivå som år 1990. Den antagna prisökningen på 8 % under loppet av år 1991 inkluderar effekterna av höjningen av de indirekta skatterna. Finansieringen av skattereformen väntas även år 1991 höja konsumentprisindex med ca 2,5 %.

Av tabell 2 framgår att den mest iögonfallande förändringen i jämförelse med åren 1989 och 1990 är den kraftiga uppgången i den privata konsumtionen. Förklaringen till att den privata konsumtionen ökar med så mycket som 3 % är att hushållens reala disponibla inkomster stiger med drygt 4 %, vilket i sin tur är ett resultat av skattereformen. Trots den relativt starka konsumtionsuppgången antas i skrivelsen att inkomstökningen ytterligare höjer sparkvoten. För första gången på flera år antar sparkvoten därigenom ett positivt värde. I skrivelsen betonas dock att bedömningen av sparkvoten är behäftad med mycket stor osäkerhet.

Eftersom den privata konsumtionen ökar väsentligt mer än under de föregående åren bidrar detta till en uppgång i importen. Även om exportökningen blir något större än år 1990 minskar överskottet i handelsbalansen. En bidragande orsak till detta är bl.a. en mindre gynnsam exportprisutveckling. Underskottet i bytesbalansen ökar kraf-

tigt. På samma sätt som för åren 1989 och 1990 förklaras detta av ökade räntebetalningar och allt större underskott i transfererings- och tjänstebalansen.

Under år 1991 förutses en ytterligare minskning av investeringstillväxten. I skrivelsen framhålls att detta delvis beror på att effekterna av den något dämpade internationella konjunkturen förväntas slå igenom. Risk för försämrad konkurrenskraft och sämre lönsamhet för det svenska näringslivet påverkar också prognosbilden. Tillväxten i den totala produktionen väntas bli något högre år 1991 än 1990.

Utvecklingen i Sverige. Kommentarer i motionerna

Den kritik som riktas mot bedömningen av den ekonomiska utvecklingen i skrivelsen i *motionerna Fi14 (m)* och *Fi17 (c)* avser framför allt de prognoser och antaganden som rör *utvecklingen av löner och priser*. Enligt motionärernas uppfattning är de angivna bedömningarna och antagandena oralistiska. De i tabell 2 angivna timlönehöjningarna på 9 % för år 1989 och 7 % för 1990 och 1991 borde enligt motion *Fi17 (c)* ersättas med ökning av storleksordningen 10 %. Även prisökningarna, hävdas det i motionerna, underskattas i skrivelsen.

I båda motionerna framhålls att skattereformens finansiering kan innebära en väsentligt sämre utveckling av ekonomin än den som presenteras i skrivelsen. I motion *Fi17 (c)* understryks att en politiskt beslutad inflation genom en höjning av de indirekta skatterna som läggs ovanpå det redan höga kostnadsläget inte är tillräddig. Även i motion *Fi14 (m)* framhålls att skatteomläggningens prisdrivande effekter underskattas i skrivelsen. Det förefaller ofrånkomligt, sägs det i motionen, att prisökningarna med den förda politiken blir större än de 4 % under loppet av nästa år som innebär att den klausul som medger omförhandling av de privata avtalen kommer att utlösas. Avtalen kommer troligen att sägas upp redan före halvårsskiftet. Kompensationskrav leder då till att löneökningarna snarare hamnar över än under 7 % år 1991. Motionärernas slutsats blir att Sverige kan hamna i en kostnadskris inom ett par år. Den fasta växelkursen kommer därvid att utsättas för svåra påfrestningar som i sin tur leder till ett högt ränteläge och stagnerande investeringar.

Utskottet vill med anledning av vad som i motionerna *Fi14 (m)* och *Fi17 (c)* uttalas om skattereformens effekter på pris- och löneutvecklingen anföra följande.

Skattereformen bör, som framhålls i folkpartiets *motion Fi16*, dämpa inflationstakten i ekonomin, av åtminstone tre skäl. För det första kan arbetskraftsutbudet väntas öka. För det andra krävs inte lika höga nominella löneökningar för att ge samma resultat på inkomsten efter skatt, när marginalskatten blir lägre och försedd med ett automatiskt och förstärkt inflationsskydd. För det tredje innebär reformen en stimulans till hushållens sparande, vilket dämpar konsumtionsefterfrågan och således förbättrar balansen mellan utbud och efterfrågan. Den engångsprisökning som skapas av själva övergången från direkt till

indirekt beskattning är en tillfällig ökning av konsumentprisindex, inte inflation i egentlig mening. Avgörande för inflationen är förhållandet mellan utbud och efterfrågan på arbetskraft och den underliggande kostnadsökningen, och denna bör dämpas av skattereformen.

Vad utskottet här anfört innebär inte att risken för negativa effekter på samhällsekonomin under genomförandefasen av skattereformen kan uteslutas. I motionerna Fi14 (m) och Fi17 (c) hävdas att det är den valda finansieringen av reformen genom en höjning av de indirekta skatterna som kommer att öka inflationen.

Som utskottet ser det skulle emellertid, som också framhålls i motion Fi16 (fp), en sänkning av inkomstskatten med annan finansiering eller utan finansiering få liknande eller sämre effekter på prisutvecklingen. Även ökade punktskatter skulle höja prisnivån. Utan tillräcklig finansiering skulle t.ex. hushållens efterfrågan öka kraftigt, vilket skulle höja den underliggande inflationstakten och ytterligare öka underskottet i utlandsbetalningarna. En inflationsimpuls orsakad av kraftigt ökad efterfrågan skulle vara samhällsekonomiskt betydligt allvarligare än den engångsinflation som nu blir följden av skatteomläggningen.

Den slutsats man närmast kan dra av argumentationen i motion Fi14 (m) är att en skattereform endast kan genomföras i en lågkonjunktur där någon resursbrist inte föreligger. Utskottet är dock av den uppfattningen att det första steget i skattereformen bör tas redan under år 1990. Den tillfälliga prisökning som blir en övergångseffekt av skattereformen får inte leda till kompensationskrav från löntagarorganisationerna i avtalsförhandlingarna. Löntagarna har redan fått kompensation för denna prishöjning genom de sänkta skatterna.

I samtliga motioner som väckts med anledning av skrivelsen hävdas att *underskotten i bytesbalansen* under de första åren av 1990-talet kan bli större än vad som redovisas i skrivelsen. Som orsak till detta anges inte de i skrivelsen stigande räntebetalningarna på upplåningen i utlandet utan problemet sägs i stället vara en negativ utveckling av handelsbalansen. I *motion Fi18* (mp) anges som en förklaring till denna negativa utveckling en kraftig ökning av den privata konsumtionen. I de övriga motionerna framhålls att det främst är en försämring av bytesförhållandet — terms of trade — som snabbt kan försämra utfallet på handelsbalansen.

Utskottet är av samma mening som motionärerna att handelsbalansen, vilket även nämnts tidigare i betänkandet, snabbt kan försämrast vid negativ utveckling av priserna på våra exportprodukter. Detta utgör ett av de viktigaste motiven till att åtgärder måste vidtas för att förhindra en försämring av kostnadsläget och för att höja produktiviteten i ekonomin. Den föreslagna skattereformen är en sådan åtgärd. Därigenom borde också den pågående fortsatta förlusten av marknadsandelar kunna hejdas samtidigt som den svenska ekonomin skulle bli mindre känslig för en avmattning i den internationella konjunkturen.

I *motion Fi18* (mp) riktas kritik mot skrivelsen som innebär att det för det första är fel problem som analyseras och för det andra att viktiga data som underlag till utformning av den ekonomiska politiken

saknas. I motionsyrkandet begär motionärerna att regeringen skall presentera en ny skrivelse med bedömningar av den ekonomiska utvecklingen under 1989, 1990 och 1991 och att regeringen då tar hänsyn till vad som i motionen har anförts bl.a. om betydelsen av de pågående ekologiska störningarna, medborgarnas välbefinnande, social rättvisa samt de snabba och stora förändringarna i Östeuropa och det pågående nedrustningsarbetet.

Utskottet vill med anledning av motion Fi18 (mp) framhålla att en regering måste, för att kunna utforma en politik som bl.a. avser att nå flera av de mål som kan skönjas bakom formuleringen i motionsyrkandet, ha tillgång till en koncentrerad och kvalificerad ekonomisk information om det aktuella konjunkturläget och den ekonomiska utvecklingen för de närmast kommande åren. Utskottet delar inte motionärernas uppfattning att regeringens skrivelse ur allmänmänsklig synpunkt är en skrämmande hård och fantasilös produkt utan anknytning till livets verkliga realiteter.

Utskottet är emellertid av samma uppfattning som motionärerna, att det är viktigt att förbättra bl.a. miljöstatistiken så att det blir möjligt att t.ex. göra bedömningar av hur planerade stabiliseringspolitiska åtgärder inverkar på miljön. Ett projekt med denna inriktning håller för närvarande på att initieras på statistiska centralbyrån.

Utskottet anser mot bakgrund härav att något tillkännagivande till regeringen med anledning av motion Fi18 (mp) inte är motiverat.

I *motion Fi13* av Sonja Rembo m.fl. (m) anförts att regeringen i skrivelsen till riksdagen tecknar en alltför ljus bild av situationen på arbetsmarknaden. Arbetslösheten är låg, och det anses inte finnas några tecken på en mer markant försvagning av läget på arbetsmarknaden. Den mycket kraftiga obalans som sedan lång tid, oberoende av konjunkturerna, råder på svensk arbetsmarknad tycks inte, säger motionärerna, oroa regeringen. Detta är anmärkningsvärt, menar motionärerna, med hänsyn till den svaga ekonomiska utveckling som regeringen förutser.

Utskottet vill med anledning av motion Fi13 anföra följande.

Regeringens skrivelse är en konjunkturbedömning i vilken bl.a. en prognos redovisas för arbetslöshetens utveckling under de närmast två kommande åren. I skrivelsen görs endast det konstaterandet att arbetslösheten kommer att uppgå till ca 1,5 % såväl år 1990 som 1991. Givetvis finns även i ekonomin med nära full sysselsättning en mängd olika problem på arbetsmarknaden som kan kräva åtgärder. Den statistik om arbetsmarknaden som återfinns i skrivelsen är emellertid inte avsedd för en detaljerad analys av de problem som motionärerna tar upp i sin motion.

Det kan förutsättas att regeringen i budgetpropositionen kommer att redovisa sina slutsatser av de gjorda bedömningarna. Olika förslag till åtgärder bör behandlas i anslutning härtill. Något tillkännagivande till regeringen med anledning av motion Fi13 är det således inte motiverat att göra.

Som framgått av utskottets redovisning av regeringens skrivelse är det de i jämförelse med vår omvärld alltför höga pris- och löneökningarna som alltjämt är huvudproblemet i den svenska ekonomin. Även om det snabbt växande underskottet i bytesbalansen, som dock till en del kan ses som ett statistiskt redovisningsproblem, kan bli ett problem för den ekonomiska politiken är det främst en försämring av kostnadsläget och vår konkurrenskraft som oroar.

Utskottet ser den föreslagna skattereformen som ett led i ansträngningarna att få ned pris- och löneökningarna i nivå med våra viktigaste handelspartner. Detta kräver att reformen kan genomföras utan att svåra obalanser uppkommer i ekonomin. Enligt utskottets mening innebär detta att bl.a. en stram finanspolitik är en nödvändighet även under de första åren av 1990-talet.

Vad utskottet här redovisat om den ekonomiska utvecklingen med anledning av vad som anförts i skrivelsen och i motionerna Fi14 (m), Fi15 (vpk), Fi16 (fp) och Fi17 (c) bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Hemställan

Utskottet hemställer

att riksdagen med anledning av regeringens skrivelse 1989/90:53 och motionerna 1989/90:Fi14, 1989/90:Fi15, 1989/90:Fi16 och 1989/90:Fi17 samt med avslag på motionerna 1989/90:Fi13 och 1989/90:Fi18 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anført om den ekonomiska utvecklingen.

res. 1 (m)

res. 2 (fp)

res. 3 (c)

res. 4 (vpk)

res. 5 (mp)

Stockholm den 5 december 1989

På finansutskottets vägnar

Anne Wibble

Närvarande: Anne Wibble (fp), Roland Sundgren (s), Lars Tobisson (m), Arne Andersson i Gamleby (s), Gunnar Björk (c), Per Olof Håkansson (s), Rune Rydén (m), Iris Mårtensson (s), Lisbet Calner (s), Arne Kjörnsberg (s), Filip Fridolfsson (m), Lars De Geer (fp), Ivar Franzén (c), Lars-Ove Hagberg (vpk), Carl Frick (mp), Marianne Carlström (s) och Sonia Karlsson (s).

1. Lars Tobisson, Rune Rydén och Filip Fridolfsson (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 2 som börjar med "Utskottet behandlar" och slutar med "till budgetpropositionen" bort ha följande lydelse:

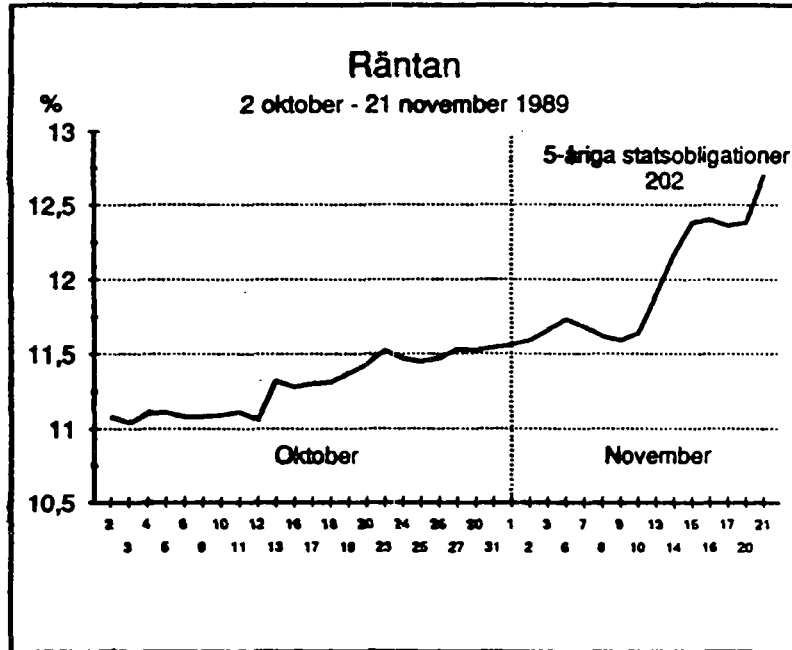
Utskottet avser att i det följande kommentera regeringens bedömningar i skrivelsen och de ekonomisk-politiska frågor som behandlas i motionerna. Egentligen vill utskottet dock ifrågasätta det meningsfulla i hela förfarandet, vilket är tänkt att avslutas med en riksdagsdebatt den 15 december och en riksdagskrivelse därefter till regeringen. Redan den 10 januari skall ju regeringen på nytt redovisa sin uppfattning om den ekonomiska utvecklingen i finansplanen, denna gång åtföljd av förslag till utformning av den ekonomiska politiken,

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar med "I vänsterpartiet" och på s. 9 slutar med "internationella konjunkturen" bort ha följande lydelse:

Utvecklingen i Sverige. Regeringens skrivelse

Regeringens höstbedömning i skrivelse 1989/90:53 med dess analys av skatteomläggningens effekter på ekonomin ledde till att räntorna steg kraftigt (se diagram), att aktiekurserna rasade och att kronans kurs föll. Ekonomerna började tala om behov av framtida devalvering.

Diagram
Källa: Finanstidningen

Utskottet konstaterar att det under de allra senaste veckorna har skett ett rejält stämningsslag, som innebär ett underbetyg åt regeringens ekonomiska politik.

Något egentligt trendbrott i den underliggande ekonomiska utvecklingen har inte inträffat. Kontrasten mellan konjunkturinstitutets och regeringens höstbedömning är visserligen stor, men detta förklaras i betydande utsträckning av de negativa effekter som de föreslagna skattehöjningarna får. Varnings signaler om annalkande ekonomiska svårigheter har funnits länge. Till dessa signaler har nu fogats en skatteomläggning som — enligt regeringens egen bedömning — ytterligare minskar sparandet i ekonomin och verkar uppdrivande på priser och löner.

En — av flera — avgörande förutsättningar för att devalveringspolitiken skulle ha lyckats var att det gick att hejda den alltför snabba pris- och lönestegringen. Utskottet konstaterar emellertid att så inte har skett. Avvikelsen uppåt i båda dessa hänseenden jämfört med konkurrentländerna har inneburit att hela det utrymme som devalveringen 1982 skapade nu förbrukats.

Skatteomläggningens finansiering beräknas av regeringen ytterligare öka inflationen både år 1990 och 1991 med ca 2,5 procentenheter. Konsumentpriserna beräknas därmed stiga med 8 % år 1990 och ca 7 % år 1991 (se tabell 2).

Tabell 2. Försörjningsbalans och nyckeltal
Genomsnittlig årlig volymförändring i procent, där ej annat anges

	1989 Reg höst	1990 Reg rev fipl	1990 Reg höst	1991 Reg höst alt 1	1991 Reg höst alt 2
BNP	2,0	1,0	1,3	1,6	1,5
Privat konsumtion	1,2	0,5	1,3	2,5	3,0
Offentlig konsumtion	1,6	1,5	1,4	1,1	1,1
Bruttoinvesteringar	6,9	0,0	2,4	1,0	0,5
Lagerinvesteringar*	0,3	0,2	0,0	0,1	0,0
Export av varor och tjänster	3,8	3,5	2,9	3,5	3,1
Import av varor och tjänster	5,7	3,1	3,8	4,3	4,5
Prisökning dec-dec %	6,7	4,0	7,5	6,6	8
Prisökning, årsgenomsnitt %	6,5	6,0	8,0	7,1	
Löncökning %	9,0	4,0	7,0	4,0	7,0
Hushållens sparkvot %	-1,0	-1,8	-0,3	0,4	0,7
Bytesbalans, mdr kr.	-24,5	-17,0	-32,7	-43,3	

* Förändring i procent av föregående års BNP

Anm.: Reg rev fipl = Regeringens bedömning i den reviderade finansplanen
Reg höst = Regeringens höstbedömning

Bakom dessa siffror återfinns emellertid alltför optimistiska antaganden om löneutvecklingen. För år 1990 räknar regeringen med att lönestegringen kommer att stanna vid i sig höga 7 %, vilket enligt utskottets mening verkar helt osannolikt med tanke på den klausul som finns i de privata avtalen och som utlöses om priserna stiger med mer än 4 % under loppet av nästa år. Med skatteomläggningens prisdrivande finansiering, som har sin tyngdpunkt till januari och mars, kan man, såsom framhålls i motion Fi14 (m), förvänta sig att avtalen sägs upp redan före halvårsskiftet. Då kommer kompensationskrav för den snabba prisstegringen samt för de stora lönellyft som nu är på väg för de offentligtanställda.

För år 1991 räknar regeringen med två löneökningalternativ. I alternativ 1 väntas löneökningarna stanna vid 4 % för att i alternativ 2 bli 7 %. Det är den förra siffran som ligger till grund för prognosen om en dämpad prisstegringstakt. I vanlig ordning är regeringen enligt utskottets mening alltför optimistisk. Med utgångspunkt i historiska samband torde löneökningarna snarare hamna över än under 7 % år 1991.

Enligt utskottets uppfattning underskattar regeringen skatteomläggningens prisdrivande effekter på ekonomin, dels vad gäller den direkta effekten, som av SPK beräknas till närmare 3 %, dels vad gäller omläggningens indirekt prisdrivande effekter. Det senare understryks även av riksbanken i dess remissvar med anledning av inkomstskatteutredningens betänkande, i vilket varnas för en ogynnsam "spiraleffekt" på priser och löner.

Enligt utskottets mening talar mycket för att Sverige kan komma att stå inför en allvarlig kostnadskris inom ett par år med nuvarande inriktning av den ekonomiska politiken och om den uppgörelse om skattepolitiken som träffats mellan socialdemokraterna och folkpartiet genomförs. Då kommer också den fasta växelkurspolitiken att utsättas för svåra påfrestningar. Vägen dit kommer, som utskottet bedömer det, att vara kantad av betydande anpassningar på finansmarknaderna, inte minst i form av ett för investeringsverksamheten ansträngande högt ränteläge. Mot bakgrund av risken för prishöjningar med uppemot tvåsiffriga tal under de närmaste åren torde de långa räntorna komma att stiga ytterligare med nuvarande inriktning av den ekonomiska politiken.

Enligt utskottets mening är det synnerligen angeläget att den ekonomiska politiken läggs om, så att den ovan skisserade utvecklingen inte kommer till stånd.

Av tabell 3 framgår att handelsbalansen förväntas ge ett överskott på ca 25 miljarder kronor fram till år 1991, medan bytesbalansen uppvisar en växande brist. Regeringen förklarar försämringen med att direktinvesteringar utomlands och aktiehandeln med utlandet får till resultat en växande nettoupplåning utomlands, vilket medför ökade räntebetalningar.

Tabell 3. Bytesbalans
Miljarder kronor löpande priser

	1988	1989	1990	1991
Export	305,0	338,5 (340,8)	361,4 (367,9)	386,0
Import	279,8	312,3 (311,4)	333,6 (333,2)	359,1
Korrigeringspost	-0,9	-1,0 (-0,9)	-1,0 (-0,9)	-1,0
Handelsbalans	24,3	25,2 (28,5)	26,8 (33,8)	25,9
Tjänstenetto	-10,3	-12,2 (-12,8)	-14,5 (-14,5)	-17,2
Avkastning på kapital	-18,8	-25,4 (-25,4)	-32,0 (-32)	-38,0
Transferringsnetto	-9,9	-12,1 (-12,1)	-13,0 (-13)	-14,0
Bytesbalans	-14,8	-24,5 (-21,8)	-32,7 (-25,7)	-43,3

Källa: Riksbanken och finansdepartementet

Siffrorna inom parentes anger konjunkturinstitutets prognos i sept/okt 1989.

Försämringen av bytesbalansen sammanhänger således enligt regeringen inte med en försvagning av handelsbalansen. Utskottet anser dock att regeringen är för optimistisk i detta hänseende, eftersom man räknar med fortsatta prisvinster i utlandshandeln med uppskattningsvis 5 miljarder kronor. En mer realistisk kalkyl för bytesbalansunderskottet torde mot denna bakgrund, enligt utskottets mening, snarare innebära ett underskott på 50 miljarder kronor år 1991, med nuvarande uppläggning av den ekonomiska politiken.

Regeringens BNP-prognos understiger väl 2 % för både år 1990 och 1991. Samtidigt väntas tillväxten inom OECD-området under samma period bli nästan dubbelt så snabb. Utskottet konstaterar mot denna bakgrund att svensk ekonomi fortsätter att halka efter omvärlden i tillväxthänseende.

Utskottet finner det betecknande att regeringen inte sett anledning att räkna med någon som helst positiv inverkan av skatteomläggningen på ekonomin. Tvärtom återfinns enbart negativa återverkningar i form av högre inflationstakt, som framhållits ovan. Detta innebär att regeringen erkänner att en skatteomläggning inom ramen för ett oförändrat skattetryck inte skapar de gynnsamma stimulanser för ekonomin som skulle behövas för att vända den nuvarande utvecklingen. De "positiva" dynamiska effekter som sänkningen av marginalskatterna medför motverkas således, enligt regeringens egen bedömning, av de "negativa" dynamiska effekter som de parerade skattehöjningarna leder till. Utskottet delar i detta hänseende regeringens uppfattning sådan den kommer till uttryck i den ekonomiska prognosen. Enligt utskottets mening framstår därmed behovet av att sänka skattetrycket klart.

I motion Fi14 (m) framhålls att regeringens ekonomiska höstbedömning visar att den s.k. tredje vägens politik har havererat. Motionärerna anför vidare att det är hög tid för en rejäl omläggning av den ekonomiska politiken.

Den politik som förespråkas i motionen innebär — till skillnad från regeringens kvartalspolitik med tvära kast och skattehöjningar — en

ökad långsiktighet och fasthet i efterfrågepolitiken genom lägre ökningstakt av de offentliga utgifterna och att ekonomins grundläggande problem angräps med utbudsstimulerande åtgärder. De viktigaste inslagen i denna politik är bl.a. följande:

- En skattereform som innebär att marginalskatterna sänks och att skattestrycket minskar. Därigenom förbättras ekonomins utbudssida genom att arbete och företagande stimuleras utan prisuppdrivande skattehöjningar och negativa återverkningar på sparandet.
- Strukturförändringar i den offentliga sektorn som tillgodoser människors berättigade krav på väl fungerande vård och omsorg och samtidigt begränsar de offentliga utgifternas ökningstakt.
- Sparstimulerande åtgärder som gör det möjligt för människor att bygga upp ett eget sparande och därmed skaffa sig trygghet såväl i vardagen som på ålderns höst.
- Anknytning av kronan till EMS, vilket skulle innebära en tydligare markering än dagens valutasystem av att framtida devalveringar är uteslutna. Därigenom skulle inflationsbekämpningen ges högre prioritet.

Utskottet ansluter sig till motionärernas uppfattning om hur den ekonomiska politiken bör läggas upp. Det gäller allt ifrån behovet av en skattereform som innebär att marginalskatterna sänks och att skattestrycket minskar till att strukturförändringar i den offentliga sektorn genomförs, att sparstimulerande åtgärder sätts in och att kronan knyts till det europeiska valutasamarbetet (EMS).

Den uppfattning om den ekonomiska politiken som kommer till uttryck i motion Fi15 (vpk) innebär en socialistisk politik, som totalt avviker från vad utskottet ovan förordat. Utskottet avstyrker därmed vänsterpartiet kommunisternas motion.

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 10 börjar med "Regeringens skrivelse" och på s. 11 slutar med "till känna" bort ha följande lydelse:

Den överhettade stagnation som för närvarande råder och som tar sig uttryck i svag tillväxt, snabb inflation, växande bytesunderskott gentemot omvärlden och obalans på arbetsmarknaden beror inte på att det konsumeras för mycket i Sverige utan på att vi producerar för litet. Bakom bristen på arbetskraft ligger i hög grad den jämfört med andra länder ovanligt stora frånvaron från arbetet. Enligt utskottets uppfattning är det angeläget att ta itu med de obalanser på arbetsmarknaden som påtalas i motion Fi13. Över huvud taget måste problemen i svensk ekonomi i första hand lösas med utbudsstimulerande åtgärder och inte med en förlegad, keynesianskt inspirerad ekonomisk politik.

Vad utskottet här redovisat om den ekonomiska utvecklingen med anledning av vad som anförts i skrivelsen och i motionerna Fi13 (m), Fi14 (m), Fi16 (fp) och Fi17 (c) bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Innebörden härav är att utskottet avstyrker motionerna Fi15 (vpk) och Fi18 (mp).

dels att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

att riksdagen med anledning av regeringens skrivelse 1989/90:53 och motionerna 1989/90:Fi13, 1989/90:Fi14, 1989/90:Fi16 och 1989/90:Fi17 samt med avslag på motionerna 1989/90:Fi15 och 1989/90:Fi18 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om den ekonomiska utvecklingen.

2. Anne Wibble och Lars De Geer (båda fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 2 som börjar med "Utskottet behandlar" och slutar med "till budgetpropositionen" bort ha följande lydelse:

Utskottet behandlar i det följande de frågor i motionerna som anknyter till den i skrivelsen redovisade ekonomiska bedömningen. Utskottet drar också några slutsatser därav för inriktningen i stora drag av den ekonomiska politiken. En mer ingående behandling av den ekonomiska politiken får anstå till dess även regeringen har presenterat sitt förslag, dvs. i anslutning till budgetpropositionen.

dels att den del av utskottets yttrande på s. 11 som börjar med "Vad utskottet" och slutar med "till känna" bort ha följande lydelse:

Utskottet har ovan diskuterat vissa inslag i bedömningen av den ekonomiska utvecklingen framöver. Därutöver finns emellertid ett antal aspekter som utskottet också vill kommentera.

Utskottet ansluter sig till den slutsats som dras i folkpartiets partimotion att den bekymmersamma utvecklingen av den svenska ekonomin som framgår av skrivelsen i allt väsentligt är ett resultat av att regeringen har skjutit problemen framför sig utan att utnyttja den långa internationella högkonjunkturen till nödvändiga strukturella förbättringar.

Utskottet har ovan pekat på de positiva effekter som skattereformen väntas få. Utan beslutet om en skattereform skulle det ekonomiska läget vara riktigt kritiskt.

En skattereform kan emellertid inte lösa alla problem. Enligt utskottet framgår av regeringens skrivelse några utvecklingstendenser som är särskilt allvarliga.

Utgiftsökningen inom socialförsäkringssektorn, främst vad gäller transfereringarna till hushållen vad avser sjuk- och arbetskadeförsäkringen, fortsätter i mycket snabb takt. Utskottet delar uppfattningen i folkpartiets partimotion Fi16 att denna, om åtgärder inte sätts in, antingen hotar att tränga ut viktiga insatser inom den offentliga konsumtionen och de offentliga investeringarna eller omöjliggöra en angelägen sänkning av skattetrycket.

Enligt utskottet är det totala skattetrycket för högt och måste sänkas. Utskottet ansluter sig till uppfattningen i motion Fi16 att det på sikt bör vara möjligt att sänka skatteuttaget så att det motsvarar ungefär hälften av bruttonationalprodukten. Utskottet konstaterar att det av skrivelsen framgår att ett steg i denna riktning tas i samband med skattereformen år 1991.

Av skrivelsen framgår också att hushållens sparkvot väntas öka något under de kommande åren, från ca -3% till något över 0. Utskottet delar uppfattningen i motion Fi16 (fp) att det är nödvändigt med en större ökning av hushållens sparande och finner de förslag som där framförs vara väl avvägda.

I regeringens skrivelse poängteras att ett av de grundläggande problemen i Sverige är den alltför höga pris- och löneökningstakten. Utskottet delar denna uppfattning. Utskottet vill liksom motion Fi16 betona att den metod för att temporärt komma till rätta med detta som hittills använts, nämligen nedskrivning av den svenska kronan, fortsättningsvis inte är acceptabel. Anpassning måste ske på annat sätt. För att ytterligare understryka nödvändigheten i detta är det enligt utskottet lämpligt att undersöka möjligheterna att knyta den svenska kronan till EMS-samarbetet.

Utskottet vill slutligen betona allvaret i det stabiliseringspolitiska problem som åtminstone indirekt framgår av regeringens skrivelse. Tillväxten i ekonomin väntas bli svag, vilket skapar tendenser till överhettning, inflation och ökat underskott i de utrikes betalningarna vid även små öknings av den inhemska efterfrågan. Den allmänna inriktningen av den ekonomiska politiken måste därför vara utbuds- och tillväxtstimulerande. För att inte kraven på penningpolitiken skall bli orimligt hårda måste därför finanspolitiken vara stram, dvs. det krävs stor återhållsamhet med de offentliga utgifterna.

Vad utskottet här redovisat om den ekonomiska utvecklingen med anledning av vad som anförts i skrivelsen och i motionerna Fi14 (m), Fi15 (vpk), Fi16 (fp) och Fi17 (c) bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

att riksdagen med anledning av regeringens skrivelse 1989/90:53 och motionerna 1989/90:Fi14, 1989/90:Fi15, 1989/90:Fi16 och 1989/90:Fi17 samt med avslag på motionerna 1989/90:Fi13 och 1989/90:Fi18 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anförts om den ekonomiska utvecklingen.

3. Gunnar Björk och Ivar Franzén (båda c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 8 börjar med "Utskottet vill" och på s. 9 slutar med "sänkta skatterna" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill med anledning av vad som anförts i motionerna Fi14 (m) och Fi17 (c) anföra följande.

Regeringen bedömer i sin skrivelse att skattereformen bidrar till ökningen av konsumentpriserna med ca $2,5\%$ för både år 1990 och 1991. Det är en följd av den metod man valt för att finansiera sänkningen av inkomstskatterna. Som utskottet ser det är regeringens och folkpartiets val av finansiering via mervärdeskatten olämpligt från flera synvinklar. Det gäller såväl fördelningsspolitiskt, miljöpolitiskt

som stabiliseringspolitiskt. Politiskt beslutad inflation via mervärdeskattehöjningar ovanpå det höga pris- och kostnadsläget i övrigt är enligt utskottets mening inte tillrådligt.

Flertalet externa bedömare anser att regeringens prognos beträffande skattereformens effekter på konsumentprisindex är för lågt räknad. Statens pris- och konkurrensverk (SPK), som fått regeringens uppdrag att beräkna den extraordinära prisökning som orsakas av skattereformen, har beräknat effekten på konsumentprisindex till 2,9 %.

För att skattereformen på smidigast möjliga sätt skall kunna infogas i den konjunkturpolitiskt aktuella situationen vill utskottet understryka att utformningen måste vara sådan att de negativa tendenserna i samhällsekonomin motverkas. Enligt utskottets mening bör därför skattesänkningarna totalfinansieras. För år 1990 innebär reformen, som den presenteras i propositionen, emellertid en påspädning av hushållens köpkraft. Skattesänkningen ger en omedelbar likviditetspåverkande effekt medan finansieringen verkar i motsatt riktning med en viss tidsfördröjning. Detta sammanhänger med att man i propositionen genomför en stor del av finansieringen först den 1 mars 1990.

Denna påspädningseffekt bör av konjunkturpolitiska skäl hållas tillbaka. Utskottet anser därför att den absoluta merparten av finansieringen bör förläggas till den 1 januari. En sådan utformning av skattereformen skulle på ett avsevärt smidigare sätt infoga skattereformen i den aktuella konjunkturbilden.

dels att den del av utskottets yttrande på s. 11 som börjar med "Som framgått" och slutar med "till känna" bort ha följande lydelse:

Som framgått av utskottets redovisning av regeringens skrivelse kommer underskottet i bytesbalansen att fortsätta att växa kraftigt. Med mera realistiska bedömningar av pris- och löneutvecklingen är det sannolikt att bytesbalansunderskottet blir ännu större. Denna utveckling kommer att bli ett allt större problem för den ekonomiska politiken. Den tvingar oss till ett högt ränteläge, vilket motverkar investeringarna. Slutsatsen av utskottets bedömning är att någon ytterligare påspädning av efterfrågan inte kan tillåtas. Omläggningen av skattesystemet får därför inte leda till en allmän köpkraftspåspädning. Reformen måste totalfinansieras. Den del som motsvarar inflationsjusteringen av skatteskalorna skall dock inte finansieras. Den höjning av energiskatten som gjordes i våras skall också utnyttjas för finansiering av skattesänkningarna. I annat fall stiger den totala skattekvoten. Det är också angeläget att reformen finansieras på ett sätt som inte driver på inflationen. Det finns i detta sammanhang anledning att varna för att en fortsatt urholkning av statsbidragen till kommunerna som genomförs samtidigt som deras arbetsuppgifter utökas riskerar att driva fram kommunalskattehöjningar.

Utskottet vill också understryka att reformen måste få en fördelningspolitisk profil som gör att alla samhällsgrupper får del av skattesänkningarna. Det är utskottets bestämda uppfattning att alla folkgrupper måste känna sig delaktiga i en reform av denna omfattning. Låg- och mellaninkomsttagare skall inte tvingas betala högingkomsttagarnas

skattesänkningar. I annat fall rubbas den samhällsekonomiska balansen genom att krav reses på kompensande löne- och transfereringsökningar. Kraven på höjda löner kan komma att förstärkas av krav på ökade löneförmåner såsom leasingbilar och reskostnadsersättningar. I förlängningen skulle detta leda till nya skattehöjningar och att reformen vittrar sönder. Det är därför utskottets uppfattning att skattereformens stabilitet är avhängig det fördelningspolitiska utfallet.

Utskottet kan inte godta de resonemang som förs i motion Fi14 (m) eftersom det bygger på en bristfällig finansiering av skattesänkningarna.

dels att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

att riksdagen med anledning av regeringens skrivelse 1989/90:53 och motionerna 1989/90:Fi14, 1989/90:Fi15, 1989/90:Fi16 och 1989/90:Fi17 samt med avslag på motionerna 1989/90:Fi13 och 1989/90:Fi18 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om den ekonomiska utvecklingen.

4. Lars-Ove Hagberg (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 8 börjar med "Utskottet vill" och på s. 9 slutar med "sänkta skatterna" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill med anledning av analysen i regeringens skrivelse och de borgerliga motionerna av sambandet mellan löner och priser samt skattereformens effekter på den ekonomiska utvecklingen anföra följande.

I en ekonomi med högt kapacitetsutnyttjande och ett högt efterfrågetryck är det ofrånkomligt att inflationstendenser gör sig gällande. Utskottet vill emellertid framhålla att de viktigaste orsakerna till den nuvarande alltför höga prisstegringstakten är främst den höga monopolgraden i näringslivet och det påtagliga spekulationsinslaget i den svenska ekonomin.

Den förenklade föreställning om sambandet mellan löne- och prisutvecklingen — att löneökningar skulle utgöra den praktiskt taget enda orsaken till inflationen — som regeringen gör sig till tolk för har lett till en felaktig inriktning av den ekonomiska politiken. Som anförs i motion Fi15 (vpk) har regeringens inflationsbekämpning genom att angripa de arbetandes löneökningar, främst de i exportindustrin, misslyckats. Det är andra faktorer i prisbildningen och den ekonomiska "utvecklingen" som är inflationsdrivande. Vinsternas andel av förädlingsvärdet har ökat medan lönernas andel minskat. De stora vinsterna har inneburit en förmögenhetsansamling som sökt sin avkastning i spekulationsekonomin. Utskottet är mot denna bakgrund av den uppfattningen att en ny *inflationsbekämpningsstrategi* måste utformas, som riktar sin udd mot vinst-, monopol- och spekulationsintressena. Samtidigt är det nödvändigt att slå fast att det höga vinstläget i industrin sannolikt varit en hämsko för framtidsinvesteringar och nytänkande i forskningen, vilket resulterat i alltför låg produktivitet.

I skrivelsen antyds och i motion Fi16 (fp) framhålls att skattereformen kommer att få positiva effekter på ekonomin.

Skatteomläggningen bör ses mot bakgrund av att de breda LO-grupperna och lågavlönade TCO-medlemmarna varit 1980-talets förlo-rare. Det har skett en omfördelning under 1980-talet från dessa grup-per till de välavlönade och rika inkomsttagare med kapital som varit vinnare.

Enligt utskottets uppfattning borde det i stället för en skatteomlägg-ning ha genomförts en *skatteomfördelning* till förmån för de lågavlöna-de i samhället.

Utskottet delar uppfattningen som förs fram i motion Fi15 (vpk) att skatteomläggningens positiva effekter bör ifrågasättas. Förutom den fördelningspolitiskt ogynnsamma utformningen, vilken skapar nya mo-tivationsproblem, är de s.k. dynamiska effekterna mycket tveksamma. Dessutom kan "påtvingade" dynamiska effekter stå i direkt strid med målsättningen om kortare arbetstid och skapa nya kostsamma sociala problem. Den omfattande övergången från direkt beskattning till kon-sumtionsbeskattning får inte enbart en engångseffekt på inflationen, utan den ökade och breddade momsens är en regressiv skatt som i sig ökar inflationen. Skatteomläggningens dämpande effekt på spekulati-onsekonomin är obetydlig. Vidare kan den ökning av boendekostna-derna, som är en följd av att bostadssektorn skall bära en stor del av skatteomläggningens finansiering, innebära att det nödvändiga bostads-byggandet stoppas upp, vilket i sin tur försämrar den sociala och ekonomiska utvecklingen.

dels att den del av utskottets yttrande på s. 9 som börjar med "Utskot-tet är" och på slutar med "internationella konjunkturen" bort ha följande lydelse:

Utskottet kan dela den uppfattning som framförs i motionerna och skrivelsen att ett problem med bytesbalansen är försämringen av det negativa avkastningsnettot. De stora direktinvesteringarna utomlands innebär en större nettoupplåning utomlands. Det är emellertid i och för sig inte det negativa avkastningsnettot som inger den största oron för framtiden. utan framför allt att utlandsinvesteringarnas avkastning förmodligen inte kommer att nå Sverige. Dessutom innebär alltför stora utlandsinvesteringar, på bekostnad av strategiskt viktiga nyin-vesteringar i alla nyckelbranscher i Sverige, att svåra strukturella natio-nella problem kommer att förstärkas. Inte minst handlar problemen om hoten mot den nationella självständigheten och ett ökat beronde av EG och andra imperialistiska maktcentra.

dels att den del av utskottets yttrande på s. 11 som börjar med "Som framgått" och slutar med "till känna" bort ha följande lydelse:

Vad gäller regeringens bedömning i övrigt av den ekonomiska utvecklingen på kort sikt kan den enligt utskottets uppfattning godtas. Det förefaller emellertid mer sannolikt att såväl inflationen som de genomsnittliga löneökningarna blir större än vad som anges i regering-ens bedömning.

Utskottet vill i detta sammanhang understryka att en mängd långsiktiga problem tillsammans med den nuvarande felaktiga inriktningen av den ekonomiska politiken kommer att försvåra en gynnsam ekonomisk utveckling under 1990-talets inledande år.

Exempel på problem som utgör hinder för en god ekonomisk utveckling är bl.a. följande:

- Bristen på arbetskraft är ett centralt ekonomiskt problem. Avsaknaden av demokratiska rättigheter på arbetsplatserna innebär att lönearbetare slås ut ur arbetslivet i alltför hög grad. Utvecklingen med alltmer ensidiga och monotona arbeten sliter ut människor och tar inte till vara den mänskliga kapaciteten.
- Den offentliga sektorns påtvingade spariver är även en orsak till bristande effektivitet i vård och omsorg. Alltför länge har människor slagits ut från arbetsmarknaden i stället för att rehabiliteras.
- Bristen på en planerad energipolitik bromsar den ekonomiska utvecklingen. Energialternativen ligger fortfarande i träda samtidigt som miljöproblemen utgör en växande fara för en sund ekonomisk utveckling.
- Spekulationsekonomin avigsidor måste bekämpas genom en stabil och socialt inriktad ekonomisk politik. Det behövs en kontroll över in- och utflöde av kapital. Det är därför nödvändigt att återinföra valutaregleringen. Sverige har inget gott att vänta sig av de transnationella bolagens transaktioner och kan inte enbart med liberala marknadsinstrument föra en stabil ekonomisk politik.

dels att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

att riksdagen med anledning av regeringens skrivelse 1989/90:53 och motionerna 1989/90:Fi14, 1989/90:Fi15, 1989/90:Fi16 och 1989/90:Fi17 samt med avslag på motionerna 1989/90:Fi13 och 1989/90:Fi18 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört om den ekonomiska utvecklingen.

5. Carl Frick (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 9 som börjar med "Utskottet är" och på slutar med "internationella konjunkturen" bort ha följande lydelse:

Utskottet är av samma mening som framförs i flera av motionerna och som även nämnts tidigare i betänkandet, att handelsbalansen snabbt kan försämras vid en negativ utveckling av priserna på våra exportprodukter.

Det är emellertid anmärkningsvärt att oron över att bytesbalansunderskottet växer inte utlöser åtgärder från regeringens sida. Den politik som föreslås, med skattereformen som huvudingrediens, leder till snabbt ökande konsumtion och import samtidigt som vi inte kan öka vår export nämnvärt på grund av arbetskraftsbrist. Utskottet hade förväntat sig åtgärder som hade bidragit till att minska vår import.

Utskottet vill i detta sammanhang peka på den stora importen av fossila bränslen, som kan minskas genom att energisparande åtgärder sätts in inom samhällslivets alla sektorer.

dels att den del av utskottets yttrande på s. 10 som börjar med "Utskottet vill med anledning av motion Fi18" och slutar med "är motiverat" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärens uppfattning att regeringens skrivelse ger en redovisning av den svenska ekonomins situation som inte anknyter till livets realiteter. I skrivelsen nämns ingenting om vår försämrade livssituation och hur den påverkar vår ekonomi, hur vi tär på själva livsbasen i form av frisk jord, ren luft och rent vatten. Enligt utskottets mening ger regeringens skrivelse 1989/90:53 en skev bild av den ekonomiska utvecklingen de närmaste två åren. Orsaken är dels att skrivelsen inte tar upp de fundamentala problemen i ekonomin, de som är intimt förbundna med pågående ekologiska katastrofer, medborgarnas välbefinnande, social rättvisa och det nya skattesystemets konsekvenser, dels att skrivelsen inte behandlar den pågående utvecklingen i Östeuropa, Europafrågan i sin helhet samt det pågående nedrustningsarbetet och hur allt detta påverkar Sveriges ekonomi de närmaste åren.

Det är utskottets bestämda uppfattning att riksdagen av regeringen måste begära en ny skrivelse med bedömningar av den ekonomiska utvecklingen för åren 1989, 1990 och 1991 och att regeringen då tar hänsyn till vad som i motionen har anförts bl.a. om betydelsen av de pågående ekologiska störningarna, medborgarnas välbefinnande, social rättvisa samt de snabba och stora förändringarna i Östeuropa och det pågående nedrustningsarbetet.

Utskottet tillstyrker med det anförda kravet i motion Fi18 (mp) att regeringen utarbetar en ny skrivelse i enlighet med vad utskottet anför.

dels att den del av utskottets yttrande på s. 11 som börjar med "Som framgått" och slutar med "till känna" bort ha följande lydelse:

Som framgått av utskottets redovisning av regeringens skrivelse är det bl.a. de i jämförelse med vår omvärld alltför höga pris- och löneökningarna som är ett av huvudproblemen i den svenska ekonomin. Det snabbt växande underskottet i bytesbalansen är, som nämnts, ett problem för den ekonomiska politiken samtidigt som en försämring av kostnadsläget och vår konkurrenskraft oroar. Denna utveckling kräver att regeringen vidtar åtgärder.

Åtgärder för att minska konsumtionen av drivmedel är speciellt viktiga. Utskottet är vidare mycket oroat av de ständigt ökande ekologiska obalanserna i Sverige. Dessa kommer att bli än större med den skatteomläggning som nu aviseras. De ekologiska obalanserna medför att produktionsförmågan i de biologiska systemen avtar. Därmed hotas vår försörjning med baslivsmedel. Samtidigt kommer skogarnas produktivetsminskningar att påverka skogsindustrin framöver.

Avslutningsvis vill utskottet framhålla att det är svårt att se den föreslagna skattereformen som ett led i ansträngningarna att få ned

pris- och löneökningstakten i nivå med våra viktigaste handelspartner. Reformen kan inte genomföras utan att svåra obalanser uppkommer i ekonomin, de ekologiska systemen och inom den offentliga sektorn. Enligt utskottets mening medför detta att en stram finanspolitik kombinerad med en framsynt miljöpolitik är en absolut nödvändighet även under de första åren av 1990-talet. Ett huvudmål för den ekonomiska politiken måste vara att på ett socialt ansvarsfullt sätt minska den materiella förbrukningen i Sverige.

dels att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

att riksdagen med bifall till motion 1989/90:Fi18 och med anledning av regeringens skrivelse 1989/90:53 och motionerna 1989/90:Fi14, 1989/90:Fi15, 1989/90:Fi16 och 1989/90:Fi17 samt med avslag på motion 1989/90:Fi13 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Skrivelsen	1
Motionerna	1
Utskottet	2
Den internationella utvecklingen	3
Utvecklingen i Sverige. Regeringens skrivelse	5
År 1989	5
År 1990	6
År 1991	7
Utvecklingen i Sverige. Kommentarer i motioner- na	8
Sammanfattande slutsats	11
Hemställan	11
Reservationer	
1. (m)	12
2. (fp)	17
3. (c)	18
4. (vpk)	20
5. (mp)	22
Tabeller	
Tabell 1. Internationella förutsättningar	3
Tabell 2. Försörjningsbalans och nyckeltal	5
Tabell 3. Bytesbalans	6

